

Κωστής Κοκκινόφτας

Κέντρο Μελετών Ιεράς Μονής Κύκκου

ΔΗΜΗΤΡΗ ΤΑΛΙΑΔΩΡΟΥ: Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ ΣΤΗ ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΙΚΗ

ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑ 1919-1922 (Λευκωσία 2001)

Η συμπλήρωση, κατά το τρέχον έτος, εκατό χρόνων από τη Μικρασιατική καταστροφή καθιστά ξανά επίκαιρο το βιβλίο του Δημήτρη Ταλιαδώρου για τη συμβολή της Κύπρου στη Μικρασιατική εκστρατεία και την απελευθέρωση της γης της Ιωνίας από το καθεστώς των Νεοτούρκων. Το βιβλίο εξεδόθη, ιδίαις δαπάναις, το 2001 και κάλυψε ένα μεγάλο κενό της κυπριακής ιστοριογραφίας, που αφορούσε μία μέχρι τότε άγνωστη πτυχή του κυπριακού εθελοντικού κινήματος. «Η συμβολή της Κύπρου στη Μικρασιατική εκστρατεία 1919-1922», όπως είναι ο πλήρης τίτλος του βιβλίου, προέκυψε ύστερα από εξαντλητική διερεύνηση του θέματος και υποβλήθηκε, τον Ιούνιο του 1998, στο Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης για την απόκτηση μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών. Στηρίζεται, κυρίως, σε συστηματική επεξεργασία πρωτογενών πηγών, που φυλάσσονται στο Ιστορικό Αρχείο του Υπουργείου Εξωτερικών της Ελλάδας, στην Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων των Ελληνικών Ενόπλων Δυνάμεων και στο Αρχείο του Παγκυπρίου Γυμνασίου, καθώς και σε μεθοδική ανάλυση επιπρόσθετων μαρτυριών, που επισημάνθηκαν στον κυπριακό και ελλαδικό ημερήσιο και περιοδικό τύπο της εποχής. Ιδιαίτερα σημαντικός για την πληρέστερη παρουσίαση του υπό διαπραγμάτευση θέματος υπήρξε ο κυπριακός τύπος, που αποτελεί την πλέον έγκυρη απεικόνιση της ιστορικής και κοινωνικής πραγματικότητας της περιόδου 1919-1922, και στον οποίο εντοπίστηκε μεγάλος αριθμός τεκμηρίων.

Το βιβλίο αποτελείται από έξι κεφάλαια, που αναφέρονται στον αντίκτυπο της Μικρασιατικής εκστρατείας στην Κύπρο, στον κυπριακό εθελοντισμό και τη βρετανική στάση κατά την περίοδο της Μικρασιατικής εκστρατείας, στο κίνημα της Μικρασιατικής Άμυνας και τη συμβολή της Κύπρου σε αυτό, στους κυπριακούς εθνικούς εράνους της περιόδου 1919-1922, στη στάση της Τουρκοκυπριακής μειονότητας κατά τη διάρκεια της Μικρασιατικής εκστρατείας και στους Κυπρίους αξιωματικούς και οπλίτες, που συμμετείχαν σε αυτήν.

Στο πρώτο κεφάλαιο καταγράφεται η απήχηση που είχαν στην Κύπρο τα γεγονότα, τα οποία εκτυλίχθηκαν στη Μικρά Ασία την περίοδο 1919-1922. Εξετάζεται και σχολιάζεται ο ενθουσιασμός των Κυπρίων, όταν πληροφορήθηκαν την απόβαση των ελληνικών στρατευμάτων στη Σμύρνη, τον Μάιο του 1919, και ακολούθως την υπογραφή της Συνθήκης των Σεβρών, τον Αύγουστο του 1920, καθώς και η απογοήτευσή τους από την απόπειρα κατά του πρωθυπουργού της Ελλάδας, Ελευθέριου Βενιζέλου, στον σιδηροδρομικό σταθμό της Λυών, τον ίδιο μήνα. Επίσης παρουσιάζεται εκτενώς ο τρόπος αντίδρασης των Κυπρίων στην πορεία των επιχειρήσεων του ελληνικού στρατού, κατά την προέλασή του στη Μικρά Ασία και το ιδιαίτερο ενδιαφέρον που επεδείκνυαν για τα όσα συνέβαιναν στο Μέτωπο.

Στο δεύτερο κεφάλαιο γίνεται αναφορά στην εθελοντική στράτευση των Κυπρίων και παρουσιάζεται το κλίμα, που επικράτησε τότε στο νησί, όταν χιλιάδες νέοι προσέτρεχαν σε αυτοσχέδια στρατολογικά γραφεία, για να εγγραφούν στους καταλόγους εθελοντών στον ελληνικό στρατό. Όπως επισημαίνει ο Ταλιαδώρος, ανακοίνωση του Προξενείου της Ελλάδας, τον Ιούλιο του 1920, ανέβαζε τον αριθμό τους σε 10.000, στο 8% δηλαδή του συνολικού ελληνικού αντρικού πληθυσμού του νησιού. Ενδεικτική του παλλαϊκού ενθουσιασμού, που επικράτησε τότε στην Κύπρο, είναι και η μαρτυρία του νεαρού μαθητή του Παγκυπρίου και μετέπειτα δάσκαλου Χρίστου Λογγίνου, ο οποίος σημειώνει τα ακόλουθα: «Ήμην μαθητής εις την τετάρτην τάξιν του Παγκυπρίου Γυμνασίου, όταν ήρχισεν η ελληνική εκστρατεία διά την απελευθέρωσιν των ελληνικών εδαφών της Μικράς Ασίας. Τόσος ήτο ο ενθουσιασμός, που επεκράτησε μεταξύ των μαθητών, που μερικοί των μεγαλύτερων τάξεων, καθώς και 3-4 από την τάξιν μου, μεταξύ αυτών και εγώ, εσπεύσαμεν με εκατοντάδας πολιτών και ενεγράφημεν ως εθελονταί εις τα γραφεία του τότε Έλληνος προξένου της Ελλάδος αιμνήστου Αρτέμη, διά να λάβομεν και ημείς μέρος εις την εκστρατείαν και να πολεμήσωμεν πλάι εις τους Έλληνας αδελφούς μας. Δυστυχώς, όμως, ο ενθουσιασμός μας αυτός μετεβλήθη εις απογοήτευσιν, διότι ο τότε Άγγλος Αρμοστής της Κύπρου ηρνήθη και δεν επέτρεψε και ούτω ο πόθος μας έμεινε απραγματοποιήτος». Στο ίδιο κεφάλαιο, εξετάζονται επίσης οι λόγοι που ώθησαν τους Βρετανούς αποικιοκράτες να απαγορεύσουν τη μετάβαση εθελοντών στη Μικρά Ασία και να εμποδίσουν τους νέους της Κύπρου να αναχωρήσουν από το νησί, το οποίο θεωρούσαν βρετανικό έδαφος και την Ελλάδα ξένη δύναμη, που δεν είχε κανένα δικαίωμα σε αυτό.

Το επόμενο κεφάλαιο επικεντρώνεται στη συμβολή της Κύπρου στο κίνημα της Μικρασιατικής Άμυνας, που οργανώθηκε ύστερα από την άνοιξη του 1922, όταν ο κίνδυνος και η αγωνία για το μέλλον του Μικρασιατικού Ελληνισμού είχε κορυφωθεί. Οι Κύπριοι συμπαραστάθηκαν με ποικίλους τρόπους στο κίνημα αυτό, με το οποίο οι Μικρασιάτες αγωνίστηκαν για να εξασφαλίσουν την παραμονή τους στη γη των πατέρων τους, αποτρέποντας την υλοποίηση της πρότασης των Μεγάλων Δυνάμεων για εκκένωση της Μικράς Ασίας από την Ελλάδα. Ειδική έμφαση δίνεται στη μετάβαση του Μητροπολίτη Πάφου (1910-1929) Ιάκωβου Αντζουλάτου, το καλοκαίρι του 1922, στις πόλεις Σμύρνη και Κωνσταντινούπολη, και στην έμπρακτη εκδήλωση αλληλεγγύης της Εκκλησίας της Κύπρου στον Ελληνισμό της Μικράς Ασίας.

Στο τέταρτο κεφάλαιο του βιβλίου εξετάζεται μία από τις σημαντικότερες πτυχές της κυπριακής προσφοράς στη Μικρασιατική εκστρατεία, αυτή των εθνικών εράνων. Όπως καταδεικνύεται με βάση τις πηγές της εποχής, οι δυσπραγούντες Κύπριοι, με τους πενιχρούς οικονομικούς τους πόρους, προσέφεραν σημαντικό ποσό χρημάτων στο εθνικό βαλάντιο για την ενίσχυση του ελληνικού στρατού και την περίθαλψη των θυμάτων του πολέμου. Ωστόσο, το ύψος της οικονομικής συνεισφοράς τους στους εράνους υπέρ του «Ελληνικού Ερυθρού Σταυρού», της «Φανέλλας του Έλληνα στρατιώτη» και του «Μικρασιατικού Αγώνα» δεν ανήλθε στην αντίστοιχη των Βαλκανικών Πολέμων. Ίσως, όπως επισημαίνει ο συγγραφέας, αυτό να οφείλεται στην οικονομική καχεξία, που μάστιζε την εποχή εκείνη το νησί, και ιδιαίτερα τον αγροτικό κόσμο, και στην κόπωση του πληθυσμού, ένεκα της συνεχούς διεξαγωγής εθνικών εράνων.

Στο επόμενο κεφάλαιο παρουσιάζεται η στάση της Τουρκοκυπριακής μειονότητας κατά τη διάρκεια της Μικρασιατικής εκστρατείας και εξετάζεται ποια ήταν η συμβολή της στον αγώνα των ομοεθνών της για επικράτηση επί των Ελλήνων. Σύμφωνα με όσα αναφέρονται, στον Μικρασιατικό πόλεμο, όπως άλλωστε και στους Ελληνοτουρκικούς πολέμους του 1897 και του 1912-13, δεν υπήρξαν εθελοντές από τη μειονότητα, και η ερανική έκφραση της εθνικής αλληλεγγύης της προς το Τουρκικό έθνος, που την περίοδο αυτή διεξήγε «τον υπέρ πάντων αγώνα», ήταν περιορισμένη, γεγονός που φανερώνει σχετική αδιαφορία. Επίσης, στο ίδιο κεφάλαιο γίνεται ειδική αναφορά στις σχέσεις των Ελλήνων και των Τούρκων της Κύπρου την περίοδο αυτή και εξετάζεται πως η Μικρασιατική εκστρατεία επέδρασε στη διαμόρφωση και εξέλιξή τους.

Στο έκτο κεφάλαιο που είναι και το εκτενέστερο -καταλαμβάνει διακόσιες από τις τετρακόσιες δέκα σελίδες του βιβλίου- καταγράφονται τα ονόματα και τα βιογραφικά στοιχεία όσων Κυπρίων εθελοντών έχουν επισημανθεί και παρουσιάζεται η δράση τους στο Μικρασιατικό μέτωπο. Βέβαια, εξαιτίας των προσκομμάτων που έθεσαν οι Βρετανοί, ο αριθμός των εθελοντών δεν έφθασε στο επίπεδο της συμμετοχής των Κυπρίων στους Βαλκανικούς πολέμους. Αλλά και πάλι αυτοί που κατατάγηκαν στον ελληνικό στρατό και πολέμησαν στη Μικρά Ασία ήταν αρκετοί και ανέρχονταν στους 145, 29 από τους οποίους ήταν αξιωματικοί και 116 οπλίτες. Σύμφωνα με τον συγγραφέα, 28 από τους εθελοντές αυτούς έπεσαν στα πεδία των μαχών, 25 τραυματίστηκαν και 1 είναι αγνοούμενος. Όπως σημειώνεται, στη Μικρασιατική εκστρατεία παρατηρήθηκε για πρώτη φορά συμμετοχή, σε πολεμικές επιχειρήσεις του ελληνικού στρατού, σημαντικού αριθμού Κυπρίων αξιωματικών, με πιο γνωστό τον Ιωάννη Τσαγγαρίδη από τη Λάπηθο. Ας σημειωθεί ότι τα κείμενα του κεφαλαίου αυτού πλαισιώνονται από φωτογραφίες εθελοντών, που εντοπίστηκαν μετά από πολύχρονες προσπάθειες.

Με την έκδοση της μελέτης για τη συμβολή της Κύπρου στη Μικρασιατική εκστρατεία ο Δημήτρης Ταλιαδώρος εμπλούτισε την κυπριακή και ελλαδική βιβλιογραφία με ένα σημαντικό βιβλίο για το κυπριακό εθελοντικό κίνημα, που ξεχωρίζει για την ιστορική τεκμηρίωση των γραφομένων του. Πρόκειται, αναμφίβολα, για μια σπουδαία συμβολή στη νεότερη ιστορία της Κύπρου, για την οποία ο συγγραφέας αξίζει τον δίκαιο έπαινο.

Δημοσιεύτηκε στο περιοδικό *Εκπαιδευτική Αλλαγή* 33 (2024) 21-22.